

HADTÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR.

16-ik szám.

Egy szemtanú tudósítása az 1596-iki mezőkeresztesi csatáról.¹⁾

Az keresztesi harcznak formája mint volt.

Elsőben mikor Ónod melől megindultunk, az veres halomnál voltunk táborban, túl rajta; senkinek elől járni szabad nem volt, hanem kiki mind seregében és helyén járt, de én mindenütt *Király Alberttal* az erdélyi generalissal jártam Sigmond fejedelem akaratjából, hogy tanuljak tőle, nekem szabad volt mindenütt járnom.

Az seregek előtt akkor mi *Király Alberttal* elől mentünk, vigyázott mint generalis arra is, hogy valaki szélel ne lézegjen, hogy nyelvet közölünk ne fogjanak, ha előnkben jönnek, minthogy már közel is voltak oda az törökök, sereget rendelvén jöttek utánnunk. *Király Albert* küldött volt elől valami katonákat elvigyázni, kik mi előttünk jártak. Azok egykor vissza jövének, kérdé *Király Albert* mi dolog? Mondák, hogy előttünk csak az török. Kérdé ha sok? Azok azt mondák, hogy az kit ők láttak még nem sok, de itélik, hogy több vagyon, mert ellenkednek és nem sietnek elmenni. Mi mind azokkal együtt elébb menénk, láttuk hogy az mezőben lézegnek szélel.

¹⁾ Az ösmeretlen szerző kézírata Szamosközynek egy legújabbban fölfedezett gyűjteményében találtatott s valószínűleg az ő fölhívására készült. Szamosközy azonban ügylátszik nem használhatta föl a maga munkájában és most Szilágyi Sándor egyetemi ktár igazgató úr jóvoltából abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy e rendkívül érdekes és jellemző tudósítást egész terjedelmében közölhetjük.

Engem Király Albert vissza küldé, hogy *Barcsait* az elől járóból hiam elé sugva úgy mint háromszáz kopjással, jóval, viadalhoz valóval, de az többi ne értsék, hogy meg ne zördüljenek vagy zajgás ne induljon. Én *Barcsait* el hiom azokkal mi mingyarást el kezdtük az ellenkedést, de az török felesedten felesedett és nem birtunk vele, az mi seregeink még jól hátra voltak, mi igen elé voltunk, azok lassan jöttek, ők nem tutták meg. Ismét el küldött Király Albert, de nem engem hanem mást, hogy az mi elől járónk mind eljöjön, segíteni minket. Az is el jött az után jobban jobban harcztak. Az török is felesedett, az magyar is, úgy annyira, hogy minden *seregek reá érkeztek*, az gyalog is. Mi az törököt által toltuk az vizen, az mely *Keresztesnél* vagyon, tul mi nem tuttuk, hogy ott volt az dereka az janicsárok és az taraczkok az hidnál. *De az hidat az török el hánta vala*. Innét mi ellenkeztünk, lövöldöztünk puskákkal, de által nem bocsátott az vizen, ők is löttek reánk de csak puskával, mi nem tuttuk, hogy ő neki ott taraczkja legyen, mert nem lött vele. Hanem Király Albert az gyalogot hozá, hogy elvegye tőle az hidat, elverje az sár mellől, hogy az lovas is az miénk által mehessen ott az sáron. *Az hídnak csak az gerendái valának immár, az fáit el hánták vala az vízben*. Az mi gyalogunkat rá vivé Király Albert úgy mint elsőben az *köz gyalogot*, mikor azok az hídnak mennek, meglövöldözé az török őket, az taraczkokat is mind nekik sürögeté, mi mind gyalogostól elfutánk. Az gyalog az *szentegyház* mellé voná magát, az lovas távol állott, addig onnan lötték egymást ház mellől, rosز kemenceze mellől, hunnét, míg ismét mi Király Alberttal elő hoztuk az kék gyalogot, az fekete gyalogot, ki miénk és az makoviczai herczegé volt, ezekkel segítettük meg őket.

Azután Király Albert én kezembe attá az kék gyalogot, nekem azt hatta, hogy mikor ő innét az taraczkokra megyen, sivalkodnak, én addig feljül az törökön az Sáron vigyem által az kék gyalogot, hogy ő reá jönek mind az sok török én osztán lövöldöztessenem oldalban őket. Én az szerint az gyalogot reá vittem, az sárban fővént hányattam, az kit ott vontak az kertekből az gyalogok, kin az után által mentünk. Mikor elkészültek, én vissza mentem, megmondottam, hogy jól készen vagyunk. nekem azt hatta, hogy reá vigyem őket, az ő hagyása szerint mindgyarást mihelt az ropogást hallom. Én azonképen mindgyarást reá vittem, ő maga is reá ment másfelől, ott valóban vittak. Az török az hidat tartotta, estvét várta, hogy osztán elmenjen. Én mihelt érkeztem, nekem még az vizen előmbe jöttek az törökök, de nem sok, az dereka mind *Király Albertra* volt, mindgyarást oldalban lövöldöztetém, az török mindgyarást megindula. Tul az Király Albert gyalogja is által jöve, az lovasban is által jöve,

de nem mind, az taraczkok ott maradának, el nyerők. Az török el futá, az taraczkokat másnap nem engettük az németeknek, hanem az kék gyaloggal ugyan én hozattam által vissza, én őriztetém is másnap az németektől, hogy el ne vigyék, de immár jól reá nem emlékezem mennyi vala az taraczk, apró forgó taraczkok valának.

Mikor az török megfutamodék immár estvedni kezdett vala, azután mind valon katona az ki hun mehetett által, üzte az törököt. Vágták ugy mint *Kövesdig*, oda fél mélyföld vagy egy de nem nagyobb. Én másnap megnéztem az testeket, az én itéletem szerint ott az hol oldalban lövöldöztük, harczoltunk közel egymáshoz, talán volt nyolcz száz test, de az üzöben mint hullottak azt nem tudom oda mennyi esett el, mert éjjel jöttünk vissza. Másnap osztán én mindaddig nem mentem, az mig úztük őket, hogy láthattam volna mindenütt az testeket, mennyi hullott el benne. Magyar kevés veszett, ha veszett is inkább az gyalogban, minthogy az lovas osztán keveset harczolt, hanem csak üzött. Akkor estve sem tábort semmit nem járhatánk, mert későn szállottunk le, hanem csak az víz parton szélel, az ki hol megállhatott, ugy voltunk viráttig, sok szekerét sem találta meg. Ez akor volt az mely nap elsőben Kereszteshez mentünk. Az török az ki előnkben jött vala sokan valának, én ugy hallottam, hogy volt 35 ezer, de nem tudom mint olyan helyen mennyi volt igazán ; ott azt hallottam, hogy azt ugyan azért külték volt előnkben, hogy megvijon velünk és meg lássa valóban kik vagyunk, hogy ha ők birnak é velünk vagy több kell, azért hoztak volt annyi lövő szerszámot is, meg is próbáltak vala emberül, noha akkor Isten meg veré őket.

Másnap az fejedelmek megnézék az testeket, végeztek vala így, hogy ne tartozunk, hanem annak az futó töröknek menjünk az nyakán mi keressük meg nem ők. Immár mi mind seregostül által is mentünk vala az vizen. Tul állottak minden seregek, az szél is mind lobogókat, zászlókat arra futt, kit mi jó jelnek tartottunk. Jövének elé az fejedelmek, kevelék az holt testeket, hogy kevés esett el benne, hanem végezik azt, hogy térjünk vissza, száljunk táborban addig mig több nép is érkezik hozzánk, osztán menjünk reájok : vissza szállánk egy kevéssé, másnap meg hátrább csak az víz mellett fel.

Az nap mint egy délkorban be jöve Király Alberthez az Istrásáról egy katona, meg mondá, hogy jó az török. Mi is lóra ülénk, el készülénk, eleikben menénk, ott az kinek kedve tartotta ellenkedett, vagdalkozott. Mi sem mentünk által az sáron, ő sem jött, jól lehet nekünk volt által az sáron háromszáz lovas katonánk kiből ellenkeztek.

Az tatár alatt az sáron által jött, egy halom vagyon ott, az

megé állott az serege, az többi ellenkedett. Mind alá nyult hosszan az mi táborunk felé, nézte ha meg kerülheti é vagy nem az tábort. Az tatárna is egy nagy sereg állott arczal miénk, Erdélyiek, ki előtt taraczkok voltak, lőtték az tatárt, az hul csoportozott, ellenkettek is velük. Kergetőztek az mezőben, esett mind két félben el.

Az törökre arczczal az Magyar Országiak állottak az szent egyháznál. Ott az urak szólának egymással, immár estve fele vala, hogy mire kel azt vélni, hogy az napot csak ugy néződéssel töltik el, nem akarnak valóban harczolni. Találák azt rajta, hogy ez az töröknek csak az elei, az többit várja, és ugy vivik vagy ha mi képen meg csalhat azon leszen éjel, minthogy immár közel volt az est.

Azonközben csak láttuk, hogy által az sáron mellettünk sátrokat kezdenek fel vonni; nézni kezdék mind az urak, azt találták rajta, hogy táborban szál és onnét vivik, de még az császárt nem tuttuk, hogy elérkezett, hanem azután szöktek közinkben és azok mondák meg, hogy *az császárt várták* és azért nem vittak, azért hatták más napra a harczot. Az török ott mind szemünk láttára mellénk szépen táborba szálla, hogy ezt látták az generalisok az mi táborunkat is jó módgyával minden felől be csinálták szekerekkel, az hova szükség volt taraczkokat rendelének, az ágyukat az erdélyi ágyukat vivék az vizpart az tábor szélire, az mi táborunk szélére, mert onnét jó partos volt az viz, nádos is, azokkal onnét löttenek által az török táborára.

Hogy megestvedék immár sötét vala, az török sem mert eloszlani mi tőlünk, mi is az töröktől. Ezt látá Király Albert, küldé el engem *Teke Györggyel*, ezt hagyá, hogy az két révnél az hol az török által jöhetne, hagyjunk ezer ezer lovas istrását minden hadakból kik vigyáznának, az többi jöjjön hozzá, de lassan, hogy az török tatár eszébe ne vegye, minthogy egy felől az tatár volt, más felől az török. *Teke Györggyel* mi ugy végezénk, hogy ő is szakassza el az ezer lovast én is az ezert hamarább voltaért. Mi eképen mind véghez vivők, az töbit szép lassan az táborra vivők éjjel. Ez az mi istrásánk volt az mi táborunkhoz egy kis mély földecske. Én osztán nem tudom, oszlott e el az török vagy nem azon éjjel, tudom hogy az török táboron mind kiabálás lön éjjel. Én mikor haza az táborra mentem, Király Alberthoz mentem, neki megmondottam mint jártam, jóvá hatta, Schwarzenburgnak meg izente ő is javallotta, mi azon éjjel ugy voltunk.

Másnap jó hajnalban az mi istrásánkon alól hát az török által költözött mind tatárostul, de csak az elől járója egy néhány sereggel, mi is készen voltunk, az mi istrásánk ezt hurré tevé idején; ők nem birtak vele, hanem hátrább hátrább állottak előttök. Az török jöttön jött közelb

közel, itt mi is sereget rendeltünk, de már a török készen volt mikor mi sereget rendeltünk, ballagott felénk lassan. Ezt látá Király Albert, hogy közel a török, az istrásákat megtöbbité, harczolót bocsátának háromszáz lovas, kik addig harczoltak, tartóztatták az törököt, míg az seregeket rendelték itt. Engem az után mindgyarást elküldé Király Albert az ágyukat, hogy ki hozassam az táborról. Én ki hozattam. Mi még csak közel az mi táborunk szélén voltunk, az török keményen fogta, közel volt hozánk. Király Albert az ágyukat az mi seregoink eleiben vonatá, lőtetni kezdé az sűrű törököt velek, valóban igen találtak, az török nem állhatá, hátrább kezdé állani. Mikor az török hátrább állott, az mi ágyuinkat meg elébb vonták, az mi kis seregink ismét utánna állottak. Sokáig csak az lövő szerszámmal verték őket mind hátra. Az töröknek is vala 4 falkonya, ő is lőtt bennünket, de az nem tött bennünk semmi kárt.

Az török az ő seregének *balszárnnyából* bocsátott harczolót. mi az *jobból* az viz parton elé, ott harczoltak, végre az mieinket megtolá az török. Ismét egy falka gyaloggal meg segíté Király Albert őket. Ők ott hogy harczoltak nem vették eszekben, hát az török taraczkot hozott tul az viz partra arántok. Az janicsárt is az part eriben által hozta, ők eleikben vigyáztak csak, az janicsár mind elé nyult mellettek az part alatt, egykor csak lóni kezdének az taraczkokkal az törökök reájok, az janicsár is reájok jöve az part alól, oldalban lövöldözé őket, az ki előttök volt az is reájok jó, megtolják az mieinket ugyan jól. Engem küldé Király Albert az váradiahoz, hogy segítsék őket, de egyik sem segíté. Ötször küldött hozzájuk Király Albert engem, hogy segítsék, egyszer sem mentek. Végre ő maga mene, szidá rutul őket, de nem mentenek akkor is. Mi Király Alberttal eleiben menénk az mi gyalogunknak, az kit immár vágtak. Megriagatá őket, biztatá meg tartozzanak, de az sokaságot nem álhaták, hanem mindenes-tül jobban megindítának bennünket. Látá Király Albert, hogy nem tart-hatja őket, erőssen is vágtuk mi is az ki futott, hogy ne fusson de hiában volt. Küldé engem az *kék gyalogért*, hogy ide hozsam, mikor én elébb állattam őket és készülének: Király Albert érkezék, szóla nekik. Így fiaim! látjátok senki ninesen, kihez ugy bízhatnám mint hozzátok. Im nem is segítik őket, majd rosszul lészen az dolog, jertek segéljete! Tudjátok fiaim mindétig jó hirt viseltetek. Ti is ismertek engemet, én is még István királynál közületek sokkal egy hadban voltam, tudom kik vagytok. Több sok szép szóval is szóla nekik, főképen az kapitányoknak *Lázár István-nak*, meg egy kis legénnek kit ő ismert István királynál, ki minden vára-kat meggyntogatótt Muszka Országban, Temes várát is elsőbe az gyu-totta volt meg: Bakay Imre volt az neve. Mindgyarást örömezt indulá-nak, az kis legén legelől, jelözve egy karddal az többinek. Az zászlókat

csavargatták, reá menének az törökre, emberül meglövődöztek, megis futamtaták mind az derekáig az törököt, jól lehet mint enyi üdö telésben amazok is vittak az mint lehet. Hátrább hátrább vágták őket, de az mienkben az gyalogban az kiket megsegítének sok esék el addig mig megsegíték. Az törökben is sokat ejte osztán el az kék gyalog, az *lovas is addig* igen rajta volt, mig az derekát érte az többinek, tovább nem lehet, mert ott sokaság volt, ismét megsegítették őket.

Ott az kék gyalog jó hirt nevet nyere, de marhát is sokat nyere, ugy mint szép köntöst, ezüstös szerszámot. Ott ugyan ugy megüték az török orrát, hogy azután nem igen ellenkezett osztán. Mi is immár közelb közelb mentünk minden seregekkel hozzájok és seregink is immár mind ki rendelve voltak. Csak az lövő szerszámokkal lötték egymást az seregek, mind két fél veszteg állott, az töröknek az *jobb szárnyában* volt az tatár nekünk *bal felől* volt, az mi táborunkig mind alá nyult mellettünk hosszan, hogy oldalban lövöldözzön benünket, ha az törökre megyünk vagy pedig az táborunkra menjen oda hátra. De nem lehetett módgya benne, mert mind az táborig rendelt seregink voltak.

Király Albert Schwarzenburghoz mene, vele együtt minden sereget eljáránk, ha jól vadnak e, vagy nem. Én akkor meg nem számláltam hány sereg volt, de tudom, hogy ugy végeztek vala, hogy száz sereg legyen elsőben, ki is irták vala mint legyen, de tudom, hogy mind az táborig rendelt erős seregek valának, nem igen nagyok de erősek, az elől járónál ugyan nem volt nagyobb majd egy is.

Mikor ezeket mind eljárók, jovallá mind két generalis. Hátunk megett volt vigyázó, az táboron is volt, mindenütt el jártuk kétszer is, hogy vétek ne essék. Az után az herczeghez Maximilianhoz menénk, megkérdeék hogy neki mint tetszik, ő is jovallá! Kérdeék, hogy ha vijanak é már vagy ne, mert ők készen vadnak, az üdö el jár dolgában, azt is reájok hagyá. Az herczeggel háromszáz lovas sárga tafota inges fegyveres vala, kik mellette jártak.

Onnét az mi urunkhoz mentünk, ötet is megkérdeettük aképen mint a másikat, neki is minden teccet és csak ő reájok hatták ketten. Az több hagynagyokat kik olyak voltak mind megkérdezték, Pálfi uramat is mindennek tetszett, javallották. Zsigmond fejedelemmel is két száz lovas járt, ki rá vigyázott, azoknak két igen szép fejér tafota fecske farku zászlójuk volt, veres kereszt benne, az kereszt közepén császári czimere magáéval együtt. Az mint az seregek mint voltak rendszerint rendelve immár mind eszemben nem jut de tudom, hogy elől járóban az erdélyiek

voltak, mellette ugyan a mi fegyvereseink kiket ide attak vala ; az bal-szárnyában mellette az elől járónak voltak az ágyuk ; *jobb felől szárnyul* magyarországiak voltak, azokkal is végbeli fegyveresek voltak. Balszárnyul az tatár felől székelyek voltak *Zemere Mihállyal, Giczi Péterrel* meg mint egy 600 gyalog azokkal 4 taraczk. Segítő seregben magyarországiak voltak, az után egyéb rendek, ki már mind eszembe nem jut. Ki ki mind jó módjával rendelve helyén állott.

Az török előttünk valóban nagy roppant sereggel, előtte 4 falkony, jobb szárnyul mellett az tatár, bal szárnyul lovas puskások nyilasok mik elegy, háta megett is voltak seregek de nem igen láthattuk az sokaságtól ; az ki elől állott azt nem tudom hány volt, kopjás is volt köztök de kevés. Az volt az török elől járója ki az vizen innét az szent egyház mellett állott arczal reánk. Az többi tul az vizen állott, ki penig az tábora mellett én azt nem tudom hány seregben és mennyi volt, mert azt az ember szeme sohult el nem lephette vala. Hova néztél mind fejér patyolat volt ugy annyira, hogy az mely török az viz mellett állott jó köz (?) föld sem láttad tul rajta az pásítot, az sereginek penig végét senki én tudásom szerint nem látta, azért minden felől az tábórán tul is mind vág-ták. Ezen kívül egy igen nagy sereg 7 kék zászlót olvastam benne, azt hiszem hogy több is volt, mert az után többen is mentenek tul az vizen ; az török hátunk megé ment hogy ott jöjön által az vizen vagy az táborra vagy ha megfutamodunk előnkben, ott egy rosz pusztaszőlő mellett állának mind, az táborról lóttek is hozzájuk. Kültek vala is által reájok, esett is el mind két félben de elevent nem kaphattanak, mert az ki gyalog ezt igen segítették, ki penig az szőlőben futott be az miénk is, mert lovat sokat ölének egy más alatt meg, ki ismét alá futott az nádra az török előtt gyalog által jött, osztán innét is segítettek.

Az török tábórán is láttuk hogy elég nép volt, de azt mondták, hogy rabok azok, osztált tőnek. (?)

Mikor ez az két sereg így állottak egymással szemben, az dolog is és minden az mint volt mindennek tetszett. Schwarzenburgh az derék seregben marada, ugy hogy ő oda hátra vigyázzon. Az több urak, hadnagyok kiki mind helyére mentenek. Mi Király Alberttel az elől járóba mentünk, meg nézé őket, igen sok szép szókkal szóla az erdélyieknek, hogy emberül, vitézül viseljék magukat, jó hírt hagyjanak Magyar Országban, az Isten az pogány kezéből ma szabadítja meg az magyar nemzetet és az mi földünket. Senki nemzetéért, hazájáért halálát ne szánya, minden ember vitézül viselje magát, az ki vitéz az többinek jó példát agyon. Ezt hogy hallák, kiki mind sisakját fel raká. *Pozodarcky* egy kopjával elő álla, ő megmondá hogy jó példát ad. Tonhauser is egy

karddal, az többi is nagy örömmel mindnyájan, de az kettőt ugyan láttam hogy emberül forgódának az össze menés idején az mig láthattam. Immár minden rendeknek hagyva volt, hogy mihelt az előljáró indul, mentest induljanak. Minden rendeket elsöben hozzá készített biztatott ugymint jó hadnagy. Az lövő szerszám mellettek vala, azokat mind nekiek igazgattatá az töröknek. Meghagyá, hogy mihelt lönek az füst alatt mingyárást induljanak.

Az lövést elkezdek, Király Albert utólszor azt mondá nekik. No Jézus! eregyetek immár hozzá Isten hírével! — Az török is löve, az is megindula reájok, emberül össze menének, de az török nem állhatá sokára, hanem fél futamék. Mi Király Alberttel mingyárást elmentünk onnét, az szárnyát az székelyeket indítottuk ismét az *tatár*ra. Azokat is reá indítók immár jöttek minden seregek. segítették egymást. Az tatár hogy látá hogy fut az török megfutamék az is. Az ki az táborunk fele volt mind fel kezdé futni az többi után. Az mi gyalogunk ki az székellyel vala igen meglövöldözé az tatárt, az taraczkokkal is lönek, kik vele valának az mi gyaloginkkal. Az lovas kiáltani kezdé az székel hogy fut fut, utána széledének a tatárnak, az gyalog azt kezdé fosztani az kik ellullottak vala. Az tatár hogy látá hogy elszéledt az katona, meg tére, ezek el futának, az gyalognak nem volt kész az puskája mind eltapottatá az tatár. addig mind vágá őket, az taraczkok is elnyeré az mig az segítő sereg érkezék, *ez is mind nyargalva jött reá*. Ott az miénkben sok vesze mig megsegíték. Azok ismét megfutamtaták az tatárt, az mi székelink, gyalogink ugy maradának meg, hogy megsegíték őket. Az tatár mentest elmene alól jól az törökön által az vizen, sohult osztán nem tért, nem harczott az tatár.

Az törököt is az elől járó immár az sárnak hajtotta. Nagy volt az sár, tul igen partos, erősen vágta őket, valóban hullottak. Tul azért az mint segítheték őket az többi segítette. Én az sürűségben Király Alberttől az székelyek között marattam el, ott eresztettem el. Ott én meg is sebesedtem az lovam is. Azután osztán az sárnál találtam ismét Király Albertot. Egy nehánszor akartunk oltalmazni az sáron, de nem mehetünk mert tul sürű török állott. Néha jól kimentek az katonák ugyan mind zászlóstud, de ismét vissza vertek bennünket, itt ugyan igen sokat veszödtünk velek.

Végre az török csak az sárt tartotta tölünk erőssen. Sok nyilakat is szórtak reánk, az jancisár is lött de az nem annyira árthatott mint az nyil, mert az vízből állottunk mi, az golyóbis fent járt, de az nyilat fel lövöldözték, mind az nyakunkban, lovunkban hullott. Az német gyalogot is előhozák hogy az löje őket és az eriben kimenjenek de azt is két-

szer is hajtották vissza hogy mind dobostul hullottak az parton le az vízben. Azután az fegyveres(ek) érkezének, lövő szerszámot is hozának, az német gyalogot az törött házak, kemenczék mellé állaták, onnan kezdé az gyalog löni. az lövő szerszámot is melléjük vivék, valami apró forgó taraczkokat kivel lőtték őket. Az törököt jól hátra verék, az lovas is kimene az sárból, az fegyveres is a ki hul által mehele minden rendek által menének. Tul ki állának, az török mind az tábora mellé álla.

Mi Király Alberttal az herczeghez menénk. Király Albert azt kérdezé az herczegtől hogy jól szolgált e ő ma? Az herczeg azt mondá neki: *Bene pergat Dom. Vestr.*! Onnét Schwarzenburghoz mentünk, ő vele is szóla, mi tomácsoltunk. Az azt mondá hogy az mi edig volt jól volt, jó néven vegyük Istentül, elég eddig ma diadalomban, ne menjünk tovább az sárnál. Erre Király Albert azt mondá, hogy mondá meg neki, nem vitt még ő az törökkel, nem ugy vinak itt mind oda fel, hogy csak *toltatnak egymást*, hanem hamar kell az törökkel bálni. Az azt mondá, jó ha ő kgime tugya itt az mint kell lenni. lássa, menjen, szép sereg rendelve, az gyalogot lövő szerszámot el ne hagyja. Immár minden seregeket helyre állatának, közben közben taraczkok voltak, kivel lőtték őket.

Azon közbe jöve vissza onnét Pálfy, monda Király Albertnek: Albert uram megverém hiszen ezt. Monda Király Albert, azt bizony nem verted, hanem én verém. Ezen az szón addig feleseltenek, egyik sem akarta az másiknak engedni, hogy meghazuttolták egymást. Egymásra reá is mennek vala, mert mindenik kezében kivont hegyes tőr vala. De hogy mi Király Albert mellett voltunk, megindula mellette Pálfy, vissza azt mondá: No hagy járjék, pór kurvafi tudnám mit kellene cselekednem, de nem mivelem. Mi nem vöttük eszünkben egy csoport szabad hajdu áll vala ott, hát az Pálfyé volt. Minket mind Király Alberttal csak meg nem lövődözének azok, egynehánynak vertük fel az puskáját hogy immár aránzott. Ezen Király Albert igen megbusula. mondá hogy, no majd megmutatom, hogy nem te verted hanem én és jobb vagyok náladnál. Monda, hozzák elé az én uram zászlóit, induljanak az seregek! minden ember indula.

Az töröknek egy része az tábor mellett állott (az tatár szélül mellette de az csak nézte, semmit nem harczolt el nyult hosszan, ő is kapott azután a török táboron), ki penig háta megett de azt mi nem láttuk, hanem az tábor közepje aránt az szélin áll vala az jancsár, az én ítéletem szerint volt 4 ezer, előttek 4 nagy falkony vala. Hogy megyünk vala oda, jöve Király Alberthoz Senekerhanz az fegyveres kapitán, ki az előtt apjának fogatta vala Király Albertot. Azt kérdé tőle ha jók e

az ő fegyverei és jól szolgált e ő? Azt mondá Király Albert, hogy jók és jól is szolgált. Amaz ismét mondá: Látod az tábor szélén ama sűrű janicsárt? majd arra viszem én az én fegyveresimet, meg ládd mit mivelek. Király Albert jovallá.

Az sereg egyik része mene az törökre, ki az tábor mellett áll vala. Az török elfuta bé a táborba. Az katona az gyalog és az mi két gyalogunk be utánna az táborra. Az másik része mene az fegyveressel együtt az Janicsárra. Hogy közel érék az janicsárhoz nekik sütögeték a falkonyokat, az sok kárt tón benne, de az felől ugyan nem tartozék az fegyveres, hanem emberül reá mene, valóban lövék egymást.

Ott az katona sem egyébb rend nem tartozott semmit hanem ment ment be az sátorok köziben, vágta az hul törököt talált, de az török kevés volt ott, inkább csak rabok voltak azon népek, gyermek micsoda, azt nem bántották. Marha, drágaság számtalan volt, minden rend kapott az kinek kellett. Le szállottak, tapották az szép sátorokat, ugyan jól bementünk vala, hogy én két nagy udvaros sátor mellett is mentem el, ki előtt zászlók állottak felrakva, de török kevés volt vele.

Ecczer ezen közben sűrűn kezdék az Alláht kiáltani, az mi fegyveresünk reánk kezdé szorulni, vágni kezdék őket. Az katonának az eleit is vágni kezdék, meg tolanak bennünket az sátorok között. Nem segíthettük egymást mert igen sűrű volt az sátor, az köteleiben hullottak mind lovastól az emberek, azt vágton vágták. Az annyira lón, hogy minket onnét minden felől valóban kivágának, hogy bódog ember volt, ki kijöhetett onnét. Mi erősen megszakadozánk, az ki hul ki látott menni, ment, senki senkit nem segített, az ki ki ért az futott, ki pedig az ki jó volt, tartozott.

Én is Isten segítségéből kimenék, látám hogy az török tábor szélén 2 fejér zászló áll, megismerém hogy miénk. Én arra tartottam ki egy néhány katonával, én ott az zászló alá mentem, megnéztem kik vadnak ott, hogy ha ott e urunk vagy nincsen. Mert az urunk 2 zászlója vala az ki mindenkor urunkkal járt. Én ott urunkat nem láttam, hanem kérdezni kezdém, azt mondák nincsen ott urunk. Én aztán ki állék közüllök csak magamnak, hogy az lovam szellőzzék, mert az sátorok között igen megizzadt vala. Az mig ott állék, tekintem, hát minden felől futnak az seregek, mind német magyar. Én azt tuttam hogy ismét meg gyülekezünk ott az tábor szélén, még reá megyünk, de láttam hogy senki senkit nem vár.

Az vallon seregek, németek csoportban futottak; inkább mind igen kiáltották neki hogy: *Czuruk!* de senki ki nem tért, hanem egyik vallon sereg tartozék egy kevéssé meg az futásban az mezőben. Az sem

tért vissza csak megtartozék. Azt is mint egy 5 vagy 6 török erre elfutá, az szinte úgy vágta osztán az sárig mint szerette. Én még mind veszteg állottam, az urunk 2 fejer zászlója is ott állott. Hogy ezeket én láttam, megindulék én *lassan nyargalva*; azon közbe hátra tekinték, hát erősen hajtják már az urunk 2 zászlóját is, mintegy hatvan lovas török megyen utánnok. Az németek is futnak mindenfelé, az gyalogok is, az ki hul el lát menni.

Én nem meheték az révre, az hul rév vala az sáron, mert a török mind inkább arra megyen vala, hanem egy nagy csoport fegyveres előttem fut vala, azt nem üzik vala, én is az után tarték. Én láttam az mezőben hogy egy nagy csoport gyalog német jó felénk, az felé menék, nézem, volt egy itélem 10 zászló egy rendben köztök, de én nem olvastam akkor *mert szorossan volt az dolog*, taraczkok is valának előttök. Hogy láták, hogy minden ember fut megállának, az lánzsákat mind feltarták, én el jövék a fegyveresek után, azok egy rut nádas helyen neki menének az sárnak, egymást mind oda tapották. Én hátul állottam, nem mentem közikben, vártam mint mennek által, néztem is hol lészen jobb által menésem nekem is, hogy ők szélel úgy dőltek bele, mert úgy siettek, hogy az hova futott, úgy esett az ló vele az sárban, hogy az feje vissza esett az fara elé, úgy nyomottaták egymást. Én nem siettem, mert minket ott még egy török sem ért, hanem mind az révre ment az török, ott tolták meg és azt vágták. Én is hogy látám hogy annyi német dőle az sárban, neki verém az lovamat, én szépen az lovakon, testeken úgy jöttem által, hogy térdig sem érte az lovamat az sár, oly igen oda tapották vala egymást az sokaság.

Az után én is az rév felé menék, mi felünket keresni, ha találók. Én immár még akkor is az sűrűségben, mikor az sátorokra mentünk, el vesztettem vala Király Albertot, ott az sárnál elsőben mi felünket találám *Pelyerdi Pétert*. Mondá: Jaj az Istenért hol az én kegyelmes uram, talán elveszett nem láttad e? Én mondám hogy nem láttam, ő az sár felé mene, én fel az *dombra* az szent egyház mellé menék, az hul immár az mi ágyuink renddel mind készen valának, szépen az törökre igazitva.

Az pattantyusok erőssen kiáltottak, hogy ne fussanak, majd meglovöldözik ők az sáron az törököt, sok az lövő szerszám, így rendben nem állhatja meg az török, hanem el fut. De senki nem tartozott minden csak futott, az pattantyus is nem lőhete, mig én ott levék, mert az magyar volt elől, hátul az török és az magyart találta volna. Én osztán onnét láttam hogy az német gyalogra reá jövének, vágni kezdék és nem láttam hogy csak 20 puska is ki sült volna közülök. Az lánch

fa csak hajladozott köztök, szabadon vágta őket minden felől valamint szereték.

Az utat én ott jól tudtam minthogy az előtt Egren laktam, sokszor jártam ott alá s fel. Már egy sebes szolgámra is találtam vala. Én nem menék az mi táborunkra, minthogy tudtam hogy az ellenség immár arra tart, hiában már nekem oda menni, messze is, hanem az ónodi utra fogék. Tekintem, hát immár mig én az sárnál mulattam, addig régen által költözött az sáron alól rajtunk az tatár és erősen hajtják az magyarokat az utról Ónod felől vissza. Én azt megláttam, megtérék, meg az táborra fogék, de az tatár mingyár el ére ugyanott. Ismét az mi táborunkig mind elegendesleg mentünk velek, váltig vágta az ki nem oltalmazta magát, sok az tatárban előttünk is ment.

Én láttam, hogy az mezőben egy szép tisztított sisakos embert, 3 szál istrucetz toll az sisakban, sokan vettek kardokkal körül, igen mennek vele, nem bocsátják oda közel a tatárt, maradoznak igen hátra mellette. Gondolám én azt hogy valaki az de ur, sok jó legény vagyon aval, én is elmehetek azokkal. Meg ütögetem az lovamat, el érem hát *Teöreök István*. Én is közikben menék, velek mentem az mi táborunkig.

Ott az mi táborunk mellett még két jó német seregek állanak vala, kik minket erőssen térítnek vala. Azt mondaék hogy ők még egy golyóbist sem löttek el, örömetst vinak ha megtérünk. Nem is bocsátotak el senkit, hanem mind az táborra üzték az futó népet, de minthogy ő ur volt, elbocsáták.

Mi az tábor mellett egy halomra fel állánk, mind ott állottunk osztán addig mig az fejedelem sátorát meg égeték. Az után az tatár érkezék mindenütt, sivalkodni kezdének széllal, látták hogy immár minden csak hiában vagyon, mi osztán ugy jöttünk *Teöreök Istvánnal* el Győr felé.

Az után oda hátra minthogy volt, én nem tudom, de ezeket szemmemmel láttam, nem köz ember voltam, hanem az hol lehetett mindenütt az generalissal voltam, mindent mi általunk mondott, izent meg az uraknak és az két fejedelemnek, minthogy ő deákul is nem tudott. Az mi szónkat ott, valamint ő szavával mondottunk, szinte ugy fogatták, tartották mint az ő magáét, mert tudták hogy melléjerendelt emberek vagyunk és ő szavával szólunk.

1. Ezen kívül Thuránál az harezon ott voltam, mikor az Szinán basa fia megsegíté Hatvant, hogy megszállotta vala a magyar.

2. Palynál ott voltam, mikor elsőben Magyarországba jöve az tatár hám.

3. Itt az keresztes mezején ott voltam.

4. Szebennél Mihály vajda ellen András fejedelemmel ott voltam.
5. Hatinál Mihály vajdával Moldovában Jeremias vajda ellen ott voltam.

6. Miriszlónál Bástával Mihály vajda ellen ott voltam.

7. Goroszlónál Szilágyban Zsigmond fejedelemmel Bástá ellen ott voltam, itt mindenütt az fejedelem személye mellett voltam.

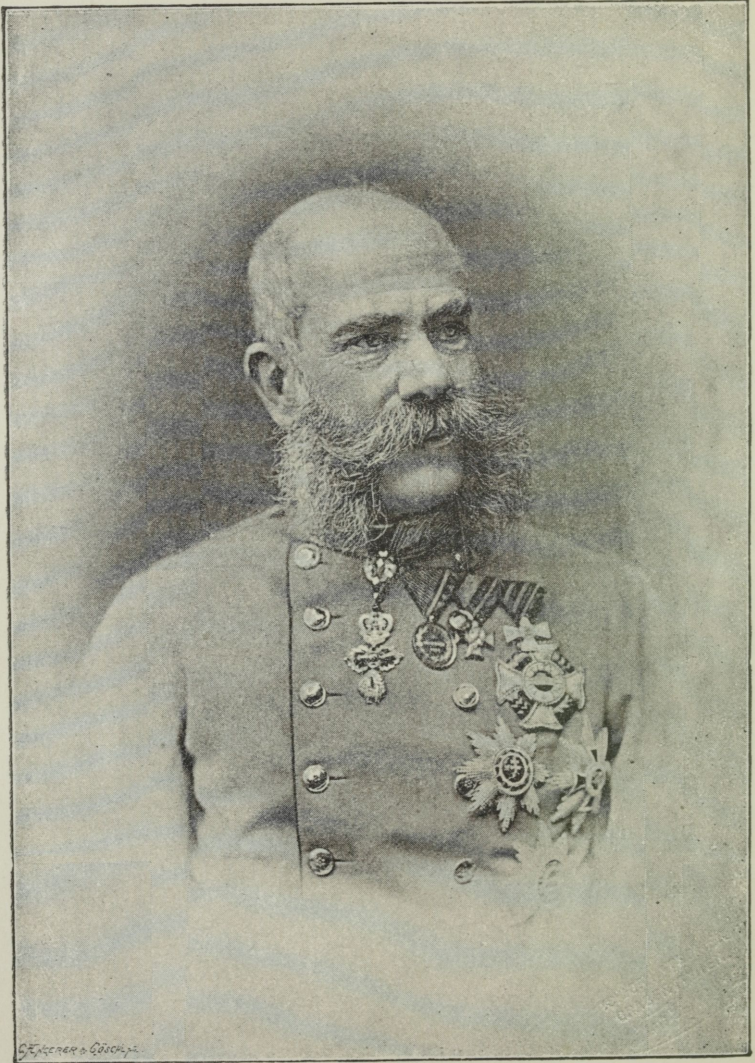
8. Brassónál Székely Mózással Raduly vajda ellen ott voltam, ebben is istrása mester voltam és mind jól tudom.

Ezen kívül ostromokon, aprólékos harczon sokan voltam, de ez az 8 országos harc volt mindenik, itt mindenikben sokan hullottak.

(Eredetije az egyetemi könyvtárban lévő Wenzel-féle codexben.)

Dr. KOMÁROMY ANDRÁS.

Furness